

SONDERINGEN ROND DE PRIORIJ TE DONK

Tijdens de maanden augustus tot oktober 1983 werd te Donk begonnen met een oudheidkundig noodonderzoek op de plaats *Krikeldries* (fig. 41: perceel nr. 72). De aanleiding tot de opgravingswerken was de geplande hertracering van de Herkrivier langs een middeleeuws site met een lange bewonings-evolutie. Een B.T.K.-project voorgesteld door het Gemeentebestuur van Herk-de-Stad werd voor dit doel goedgekeurd en werkte er onder de wetenschappelijke begeleiding van de Nationale Dienst voor Opgravingen.

De eerste vermelding van het site in een historische bron dateert van het jaar 741/2 na Chr. Het is in dat jaar dat Rotbertus, graaf van Haspengouw, bij akte de kerk die hij op zijn domein te Donk had laten bouwen, samen met zijn andere landgoederen in de omgeving, overdraagt aan de abdij van Sint-Trudo te Sarchinium (St.-Truiden). De vermelde kerk stond op een hogere zandrug, een zgn. "donk" in de depressie van Halen-Schulen gelegen, ongeveer 1 km. stroomopwaarts van de huidige samenvloeiing van de Herk met de Demer. In 1112 laat abt Rodolphus bij de kerk een woning, een kloostertje en een schuur optrekken: door zijn afgezonderde ligging kreeg dit bescheiden kompleks het karakter van een refugie. In 1119 werd de kerk herbouwd. Brand vernielde in 1199 enkele van de gebouwen, die echter terug werden opgericht. In de loop van de 13^e eeuw wordt het Benediktijnerkloostertje zelf niet vermeld. Een hoeve, door de abdij geëxploiteerd, wordt wel vernoemd in 1254. Omstreeks 1291 werden er opnieuw bouwwerken uitgevoerd, o.m. wordt de Herk gekanaliseerd en een nieuwe woonst opgetrokken. Uit de latere eeuwen zijn nog enkele uitbreidings- en verbouwingsfasen bekend. De toenemende drassigheid en periodieke wateroverlast had zulke nadelige invloed gehad op mensen en gebouwen dat kerk en priorij rond 1750 moesten opgegeven worden.

Ongeveer 1 km. meer naar het zuiden wordt een nieuwe kerk ingewijd, die nu nog als parochiekerk van het moderne Donk in gebruik is.

Niet alleen aan de hand van de middeleeuwse teksten, vooral echter dank zij de oudere kaarten is de ligging van de oude kerk van Donk nauwkeurig bekend. In 1977 hadden wij trouwens al de gelegenheid er enkele sonderingen van zeer beperkte omvang uit te voeren (cf. *Archaeol. Mediaevalis* 1, 1978, 18-19).

Uit de bronnen is niet alleen de kerk maar ook een gebouwenkompleks, ongeveer 500 m meer naar het zuiden gelegen, bekend. Dit kompleks, nog bij de aanvang van deze eeuw bekend als de zgn. "Donkerwinning" is de voortzetting van de oorspronkelijke abdijs hoeve geweest. In hoever abdijs hoeve en

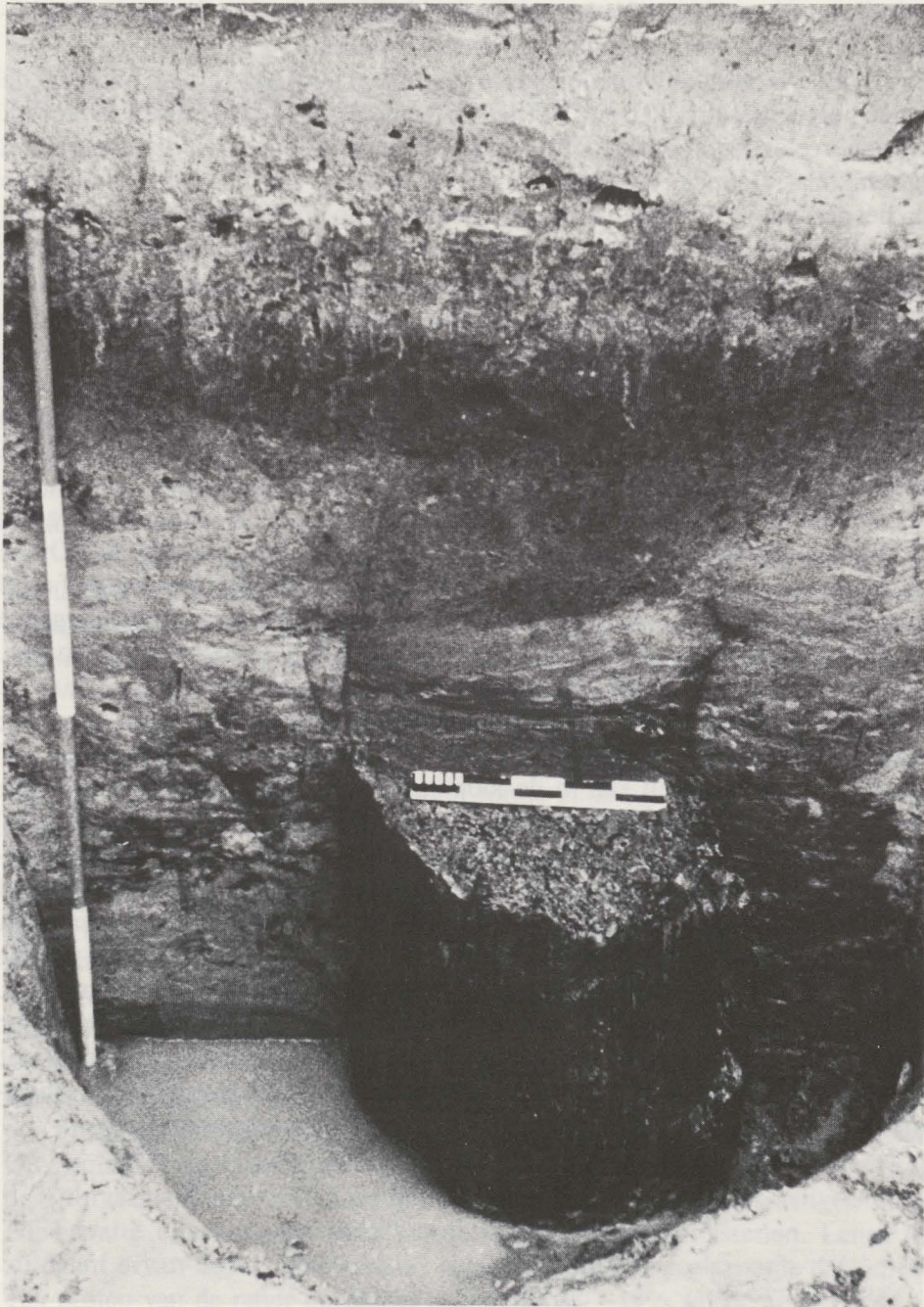

Fig. 81. Houten boomstamp.

priorij van één en hetzelfde kompleks deel hebben uitgemaakt, dan wel volledig van mekaar waren gescheiden is niet duidelijk.

Uit de vergelijking van de oudere kaarten en het kadasterplan blijkt dat de beide perceeltjes nrs. 70 d en 71 a (fig. 41) de plaats van de gebouwen aangeven. Deze percelen liggen nu onder plantage en zijn voorlopig voor onderzoek niet beschikbaar. De reeks proefsleuven die ten noorden van de priorij/abdijhoeve op het perceel nr. 72 werden aangelegd hebben geen duidelijke sporen van stenen konstrukties opgeleverd. De resultaten beperken zich tot een waterput, een stuk aangestampte leemvloer, enkele afwateringsgrachten en resten van oeverbeschoeiingen. Deze laatste bestaan uit rijen ingeheidde gepunte berke(?)stammetjes, bij elkaar gehouden door een vlechtwerk van kleinere takken en twijgen. Deze banden vlechtwerk beschermden de grillig ingesneden oevers tegen de verdere erosie bij wassend water in het Schulensbroek. Loodrecht op het vlechtwerk werd met klein hout een loopvlak langs de oever aangelegd. De waterput, een in vieren gekliefde en uitgeholde boomstam was tot 1,5 m diep in de zandige moederbodem ingegraven. De stam was nog 80 cm hoog bewaard; de binnen- en buitendiameters bedroegen resp. 65 en 85/95 cm (fig. 81). Op de bodem van de put vonden wij naast enkele amorfe klompen baksteen of rood verbrande klei alleen nog de bodem van een houten emmer. Een donkergrijze zandige laag dekte de waterput af en kan als een oud oppervlak worden aanzien. Andenne-scherven in deze laag teruggevonden zijn vergelijkbaar met deze uit de oudere produktiefasen van dit pottenbakkerscentrum en helpen deze laag aan een datering van het laatste kwart van de 11^e eeuw tot het einde van de 12^e eeuw. De waterput zelf kan in de loop van de 12^e eeuw buiten gebruik zijn geraakt, hoewel een hogere ouderdom niet uit te sluiten is.

Een proefsleuf aangelegd ten zuidoosten van de voormalige priorij/abdijhoeve – cf. fig. 41: perceel nr. 74 b – bleef zonder resultaat. Vermeldenswaard is echter wel de vondst van een klein rand- en een bodemfragment van een urntje met uitstaande konkave rand. Struktuur, uitzicht en afwerking van dit aardewerk herinneren sterk aan vaatwerk uit de Merovingische periode. Hoewel beide scherven in de moderne akkerlaag lagen en hun waarde daardoor beperkt is, zullen wij bij verder onderzoek zeker rekening moeten houden met de mogelijkheid van bewoningsokkupatie in de buurt, die dan zeer waarschijnlijk met de gebeurtenissen in de 8^e eeuw verband zou kunnen houden.